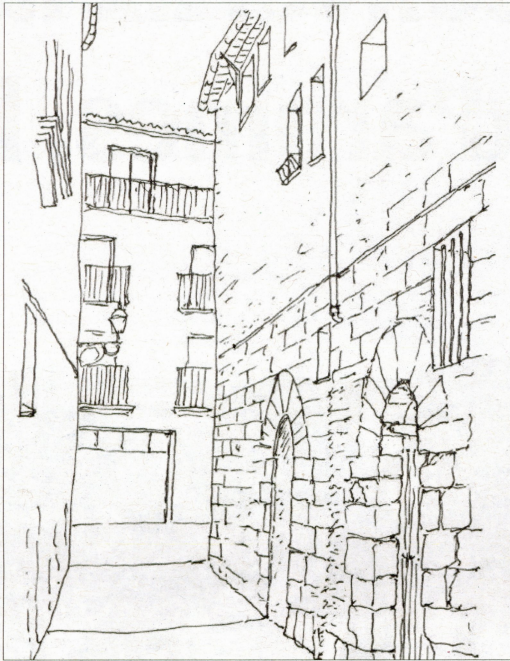

Arribada dels romans i l'establiment àrab (II)

Gandesa Anton Monner

A l'arribada dels romans aquests poblats repartits pel territori es concentraren tots a l'actual Gandesa, on el seu general *Georgium* li donà nom al poblat ibèric de l'actual Gandesa, conegut fins a la seva arribada per *Gant-Zetzar*. Els romans construïren una gran caserna entre l'actual Farola, a l'encreuament de les calçades romanes abans esmentades, fins al Celler cooperatiu, separat del nucli municipal. A l'època romana, doncs, es va anar configurant el casc urbà actual, mentre que en temps visigòtics i àrabs, va desaparèixer la caserna romana i les vies de comunicació, sense reparacions durant segles, quedaren reduïdes a simples corriols on només s'hi podia circular a peu o amb animals de càrrega. Queda un record d'un mausoleu romà situat a l'actual Font Vella, al costat del camí de Batea, que ben segur coincidia amb la Via Edetària. Cròniques del segle XVII expliquen que els carreus de pedra serviren per construir un dels portals de sortida de la població, conegut pel Portal de Batea i Vilalba i possiblement el mur que la font que li ha donat el nom construïda l'any 1577.

De les èpoques visigòtica i àrab disposem de poquíssimes dades. S'han trobat monedes àrabs on existia el *Lligallo* ramader, situat a l'indret conegut per *Coll de la Font*, on es concentraven totes les carrerades i quadrilles, on es feien les concentracions anuals dels pastors de la zona i les transaccions comercials entre ells. També hi ha record d'haver trobat monedes a la zona del Castell quan es va urbanitzar a partir d'haver-se venut l'any 1852, a la Desamortització.

Restes islàmiques del Palau de l'Inquisidor al carrer Carnisseries. DIBUIX DE L'ARQUITECTE JOAN FIGUEROLA

Al carrer Carnisseries hem trobat una façana que intuïm pertany a l'època àrab, situada a la part sud del Palau de l'Inquisidor. Tanmateix, la façana principal de l'actual Forn del Castell, al carrer Pes Vell, que va estar emperxat durant tota l'edat mitjana.

El gran canvi urbanístic neix quan Ramon Berenguer IV dona la Batllia de Miravet per ser administrats per l'Orde dels Templers que tenen el castell de Miravet com a reducte defensiu i Gandesa, com a centre administratiu. Durant aquest període es reforma i amplia el castell àrab, avui totalment des-

truit, fins a quedar únicament el Palau del Castellà, edifici fortificat, rodejat per un fossat d'aigua de 5 metres d'ample per 4 de fondària. Va deixar de ser operatiu a principis del segle XVII, que es convertí en el dipòsit dels fruits recaptats pel Delme. I a partir del 1832, quan es crearen els impostos en diners i finiren en espècies, es transformà en la presó del Partit Judicial de Gandesa.

L'any 1182 la mesquita àrab passa a ser església cristiana i amb una concòrdia signada entre l'Orde del Temple i el Bisbat de Tortosa. Es determina que l'església

pertany a l'Orde, però serà administrada per un rector del bisbat i, a més, es repartiran els delmes a parts iguals entre els dos estaments. Deu anys més tard, el 1192, trobem la primera carta de poblament i arriben a Gandesa, cinc repobladors, els segons fills de famílies nobles de la Noguera i del Pallars, amb les seves comitives d'escuders, pagesos, pastors, escriptors, servents, esclaus, paletes i altres professionals. A aquests pobladors, els Templers els donen una gran extensió de terra al terme municipal i grups de petites cases que havien pertanyut als àrabs. A poc a poc són enderrocades, on es construeixen grans palaus per habitar-hi la família i la comitiva de servidors.

Gràcies a la inspecció realitzada a l'interior de les cases de tot el nucli antic, hem aconseguit concebre l'existència de 8 grans palaus, gràcies a les arcades que serviren per construir aquests grans edificis, com es pot veure al dibuix adjunt de l'actual Casa Riello. Aquests palaus eren els següents: Els de la família Artesulla, el de l'Abadia o casa rectoral, el de l'Orde del Temple, i el dels cinc senyors repobladors. Coneixem la situació exacta de l'Artesulla, situat a l'actual Palau de l'Inquisidor, el de l'Abadia situat a la plaça de l'Església, entre el carrer de Santa Maria i el Pes Vell, i el dels Templers situat davant l'església, entre el carrer de Miravet, el Major i En Badal. El dels senyors, situats a Casa Enriquet, ara propietat de la família Salaet, Casa Antonio, Casa Redó, a Casa Riello, i el Forn del Castell, construïts tots ells entre finals del segle XII i principis del XIII. Tots aquests edificis, en etapes posteriors, s'anaren reparant entre germans i familiars, ve-

nent-se part de la propietat a tercers i casalicis de 600 metres quadrats de planta o de 900 metres el dels Templers, actualment s'han dividit en diferents propietaris. Existia un altre edifici noble, avui molt minvat, que el coneixem per *Ca la Vila Vella*, situat a l'extrem de la Plaça de l'Església i que arribava a l'actual carrer de Mn. Manyà que fou ocupat, carrer i edifici en ampliar el temple parroquial, entre finals del segle XVII i principis del XVIII. A més, els edificis eclesials, com fou part de l'Abadia i el Palau dels Templers, van ser venuts per les Desamortitzacions de meitat del segle XIX i adquirits per nous propietaris fins a quedar pràcticament destruïts dins el seu interior.

D'aquests grans edificis queden, però, part de les arcades que serviren per a construir-los, en les plantes inferiors i en les superiors. Per aquestes arcades, algunes de les quals han desaparegut o estan mutilades, coneixem la seva extensió. Els arquitectes n'anaren prenent mesures, la seva continuïtat, i la superposició de les arcades i així es coneixen molt aproximadament els edificis esmentats.

El rei Jaume I, l'any 1235, atorga a Gandesa el dret de tenir *fòrum sive mercato*, per celebrar cada dimarts mercat per atendre les necessitats de la Batllia. En aquest moment s'hi va construir el fòrum que estava situat davant l'actual oficina de Correus. Era un edifici rectangular d'una vintena de metres de llarg per un 8 d'ample, que amb els porxos del costat que arribaven fins a l'actual Forn del Castell, s'hi celebrava el mercat setmanal. Acudien a comprar i a vendre la gent de la Batllia i s'hi realitzaven transaccions de productes agrícoles, de bestiar i artesanals. ■